

PAPER DETAILS

TITLE: GAZIANTEP'TEKİ SURİYELİ SİGINMACILARIN GERİ DÖNÜS EGİLİMLERİ

AUTHORS: Mehmet Emin SÖNMEZ,Sükrü SAHİN

PAGES: 107-122

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2827218>

GAZİANTEP’TEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN GERİ DÖNÜŞ EĞİLİMLERİ*

Mehmet Emin SÖNMEZ**

Şükrü ŞAHİN***

Özet

Günümüz dünyasının en önemli problemlerinden biri olan göçler, batıdan doğuya, kuzeyden güneye tüm dünyayı etkilemiş ve birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Dünyanın farklı yerlerinde farklı çözüm süreçleri geliştirilse de, göçler hala dünyanın en önemli sorunlarının başındadır. Göçlerden en fazla etkilenen ülkelerin başında ise Türkiye gelmektedir. Türkiye’de de göçlerin durdurulması ya da gelen göçmenlerin yerleştirilmesi ve entegrasyonu ile ilgili belli düzeyde çalışmalar yapılsa da bunlar ya tam olarak amacına ulaşamamakta ya da yetersiz kalmaktadır. Son zamanlarda birçok siyasi parti, hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan çözümlerden bir tanesi de başta Suriyeliler olmak üzere genel anlamda Türkiye’de bulunan sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmesidir. Bu düşünceden hareketle yapılan bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların en yoğun yaşadığı şehirlerden biri olan Gaziantep’te yaşayan sığınmacıların gönüllü geri dönüş eğilimleri araştırılmıştır. Çalışmada 379 sığınmacı ile yüz yüze anket yapılmış, yapılan anketler SPSS programında çeşitli analizlere tabi tutulmuştur. Analiz sonuçları genel ve özel bulgular başlığı ile yorumlanarak çalışmaya son hali verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Gaziantep, SPSS, Geri Dönüş Eğilimi

RETURN TENDENCIES OF SYRIAN REFUGEES IN GAZİANTEP

Abstract

Migration, which is one of the most important problems of today's world, has affected the whole world from west to east, north to south and has brought many problems with it. Although different solution processes have been developed in different parts of the world, migration is still one of the most important problems in the world. Turkey is one of the countries most affected by migration. Although some studies are carried out in Turkey regarding the stopping of immigration or the placement and integration of incoming immigrants, these either do not reach their goals completely or are insufficient. One of the solutions offered by many political parties, governments and non-governmental organizations lately is the return of asylum seekers in Turkey, especially Syrians, to their countries. Based on this idea, in this study, the voluntary return tendencies of asylum seekers living in Gaziantep, one of the cities where Syrian refugees live the most, were investigated. In the study, face-to-face surveys were conducted with 379 asylum seekers, and the surveys were subjected to various analyzes in the SPSS program. The results of the analysis were interpreted under the title of general and special findings, and the study was finalized.

Key Words: Syrian Refugees, Gaziantep, SPSS, Return Tendency

* Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalında yapılmış "Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyon Süreci ve Geri Dönüş Eğilimleri: Gaziantep İli Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, eminsonmez@gantep.edu.tr

*** Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Uzmanı, sukrusahin034@gmail.com

GİRİŞ

Göç olgusu, insanoğlunun tarih sahnesinde kendisini gösterdiği günden bu yana varlığını çeşitli şekillerde sürdürmüş içerisinde farklı bireysel ve toplu hareketleri barındıran öğeler bütünüdür (Ertan ve Akkoyunlu Ertan, 2017, s. 11). Dolayısıyla insanın doğasında bulunan, bireylerin yer değiştirmesiyle gerçekleşen ve insan ilişkilerini içeren sebep-sonuç ilişkisini barındıran bir olgudur (Abacı, 2016, s. 5). Bireylerin gerçekleştirmiş olduğu bu eylem genel olarak ekonomik gerekse de sosyal temellere dayanmaktadır (Sabah, 2017). Fakat 20. Yüzyıldan itibaren özellikle savaşlar, iç çatışmalar (Aktaş, 2015, s. 204; Tekir, 2019, s. 228). Anadolu tarihi boyunca farklı göç olaylarına maruz kalmış olmakla beraber Cumhuriyet tarihi boyunca Anadolu'ya Balkanlardan ve Avrupa'dan gelecek Türk ve Müslümanlara izin verilmiş ve Ortadoğu'dan gelenlere izin verilmemiştir (Erder, 2018, s. 79). Hâlbuki Türkiye de son zamanlarda Ortadoğu'dan gelen farklı sığınmacılar için transit ülke haline gelmiştir (Paydak, 2012, s. 2). Bazı çalışmalara (İçduygu ve Keyman, 2000, s. 383) göre Türkiye, farklı şartlara göre göç almış, göç vermiş ve batı ile doğu arasında transit ülke konumunu almıştır. Nitekim Türkiye, son yedi yıldır, Ortadoğu ve Asya'dana aldığı yoğun göçler nedeniyle en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Bunların % 92'sini Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu istatistiklere yansımıştır (Kamiloğlu, 2021). Bu göçlerin büyük kısmının Suriye iç savaşı kaynaklı olması nedeniyle göçmenlerin büyük kısmı, Türkiye'deki sınır illerine yerleşmiştir (BBC, 2011; Sönmez ve Adıgüzel, 2017; Tümtaş, 2018, s. 29). Mesafe (Stouffer, 1940, s. 846) ile sosyal ve kültürel benzerlikler (Kunz, 1981) göç olayları üzerindeki etkisi kendini göstermiş ve sınır illerinde yer alan Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve Kilis gibi iller yoğun göçlere maruz kalmıştır (Sönmez ve Ayık, 2020). Bu durum sınır güvenliği başta olmak üzere birçok ekonomik (Bayır ve Aksu, 2020, s. 330) sosyal, kültürel ve entegrasyon ile ilgili olayı Türkiye ve Suriyelilerin yoğun yaşadığı illerin gündemine (Yardım, 2017, s. 119; Erdoğan, 2018, s. 172; Geyik Yıldırım ve Dinler, 2021, s. 454) taşımıştır. Belli şehirlerde yaşanan Mekânsal ayrışma (Sönmez, 2016) ve Entegrasyon yanında Suriyeli sığınmacıların geri dönüş istekleri de önemli bir merak konusu olmuştur. Nitekim bu konuda göçlerin ilk yaşandığı yıllarda % 80 civarında olan geri dönme istekleri (Sönmez, 2015), 2014 yılından bu yana sürekli azalmıştır (Hürriyet, 2021). Gerçekten de Suriyelilerin kalış süreleri uzadıkça Suriye ile bağları gevşemekte ve böylece ülkelerine geri dönme eğilimleri ile imkânları ortadan kalkmaktadır (Erdoğan, 2019). Bu durum Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalıcı olacağı sonucunu ya da başka ülkelere geçebileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerinin araştırılması son derece önem kazanmaktadır. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimleri araştırılmıştır.

Araştırmada sosyal bilimler araştırma yöntemlerinden nicel olanı kullanılmıştır. Araştırmanın inceleme alanını oluşturan, örneğin seçildiği ve edinildiği, sonuçların genelleştirildiği grup (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007, s. 123; Aziz, 2008, s. 31). Yani evren olarak Gaziantep şehri seçilmiştir. Çalışmadaki evrenin çok büyük olması ve herkese ulaşılması imkânsız olması sebebiyle örneklem seçimine gidilmiştir. Böylece araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan anket formu yüz yüze görüşme yöntemi ile toplam 379 katılımcıya (örneklem) uygulanmıştır. Yapılan anket çalışması

sonunda geri dönüşümü olan anket sayısı da toplam 379'dur. Bu soru formlarında elde edilen veriler kodlanarak, SPSS 20.0 paket programı yardımı ile değerlendirilmeye alınmıştır. Bu program yardımı ile öncelikle anketlerin yüzde-frekans dağılımları yapılmıştır. Daha sonra katılımcıların farklı demografik, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı geri dönüşüm eğilimlerinin farklılık gösterip göstermediği ve bu farklılıkların anlamlılık düzeyleri Ki Kare testi kullanılarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Suriyeli sığınmacıların geri dönüş eğilimlerinin düşük olduğu ve ayrıca geri dönüş eğilimlerinde farklı etmenlerin farklı düzeylerde etkili oldukları belirlenmiştir.

ÇALIŞMADAKİ SİĞINMACILARIN PROFİLLERİ, SOSYAL VE EKONOMİK DÜZEYLERİ

Çalışmada katılımcıların 122'si 18-25, 158'si 26-40, 68'si 41-60, 31'i ise 61 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların eğitim-öğretim seviyeleri incelendiğinde; 32'sinin (%8,4) okuma yazma bilmediği, 69'unun (%18,2) ilkokul, 153'ünün (%40,4) Ortaokul, 125'i (%33) ise Lisans ve Lisansüstü eğitime sahip olduğu verileri elde edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların %41,7'sinin 26-40 yaş aralığında olduğu ve genel katılımcıların %91,6'sının okuma yazma bildiği tespit edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların genel profili.

Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Erkek	218	57,5
	Kadın	161	42,5
Yaş Grubu	18-25	122	32,2
	26-40	158	41,7
	41-60	68	17,9
	61 ve üzeri	31	8,2
Öğrenim Durumu	Okur-yazar değil	32	8,4
	İlkokul	69	18,2
	Ortaokul	153	40,4
	Lisans ve Lisansüstü	125	33,0
Gelir Düzeyi	Gelir yok	27	7,1
	1500'den az	127	33,5
	1500-3000	155	40,9
	3000-5000	57	15
	5000 üzeri	13	3,4

Katılımcıların %15,8'i öğrenci, %22,7'si işsiz, %42,5'i işçi, %7,7'si memur ve %11,3'ü kendi işini yapan esnaftan oluşmaktadır. Bu bağlamda en belirgin farkı %42,5 oranında işçi grubu oluşturmaktadır. Bununla beraber katılımcıların ekonomik durumlarının daha anlaşılır olması açısından gelir düzeylerine de bakmak gerekmektedir. Katılımcıların %7,1'isinin herhangi bir gelire sahip olmadığı, %33,5'inin 1500 Türk Lirasından az, %40,9'unun 1500-3000 Türk Lirası, %3,4'ünün ise 5000 Türk Lirasından fazla gelire sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple katılımcıların genel ekonomik durumlarının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların çoğunlukla farklı kurum ve kuruluşlardan alınan yardımlarla geçindiği sonucuna varılabilmektedir. Tabi Suriyeli sığınmacıların hanelerinde birden fazla çalışan bireyle yaşamaları söz konusu olduğundan hareketle birbirlerine sürekli maddi destek olma temelinde bir yaşam tarzına sahiptirler.

Tablo 2. Katılımcıların aylık kazançları ve meslek durumları.

Değişken	Seçenekler	n	%
Aylık Ortalama Gelir	Gelir yok	27	7,1
	1500 TL'den az	127	33,5
	1500-3000 TL	155	40,9
	3000-5000 TL	57	15,0
	5000 TL ve üzeri	13	3,4
	Öğrenci	60	15,8
Meslek	İşsiz	86	22,7
	İşçi	161	42,5
	Memur	29	7,7
	Esnaf (kendi işi)	43	11,3

SURİYELİ SİĞINMACILARIN GERİ DÖNÜŞ EĞİLİMLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Suriye'deki çatışmaların hala devam ediyor olması geri gönderme ilkesi üzerinde tartışmalara yol açmaktadır. Geri göndermeme ilkesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda da açıkça belirtilmiş olup uygulanabilir geri dönüş için güvenlik çerçevesinde olmak şartıyla gönüllü olma ve sürdürülebilirliği ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle sığınmacıların, Suriye ile barışçıl bir çözüm oluşturulmadan geri gönderilmeleri muhakkak başkaca sorunları ortaya çıkaracaktır. Nitekim geri gönderme seçeneği, kitlesel göçlerden en fazla etkilenen ülkelerde ciddi anlamda kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır (İçduygu ve Ayaşlı, 2019, s. 1). Bundan dolayı Gaziantep temelinde yapılan çalışma özellikle sığınmacıların gözünden geri dönüşe ait fikir edinebilme imkânı sunmaktadır. Bu bölümde Suriye'deki olayların son bulmasıyla sığınmacıların nasıl bir yol izlemek istediğine ait bulgulara yer verilmiştir.

Bu çalışmada geri dönüş eğilimlerini belirlemek için yapılan frekans analizlerinin Ki Kare yöntemi ile anlamlılık düzeylerinin sorgulaması yapılmıştır. Yapılan analizlerde, katılımcıların profilleri ile geri dönüş eğilimi arasında (%99-%95 güven aralığında) anlamlı ilişki tespit edilen tablolar detaylandırılmıştır.

Genel Bulgular

Tablo 3'te yer alan veriler incelendiğinde medeni haline göre bir başka ülkeye geçmek gibi düşüncesi olan katılımcıların nasıl farklılık gösterdiği ele alınmaktadır. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplara bakıldığında ise çoğunlukla Avrupa'ya gitmeyi istedikleri görülmektedir. Evlilerin %43,7'si kendi ülkesine, bekarların %42,4'ünün ve dul (boşanmış) olanların %46,2'sinin Avrupa'yı tercih ettikleri görülmektedir. Evli bireylerin tercihlerinde aidiyet ve bilinmezlikten çekinme duygusu ön plana çıktığından dolayı kendi ülkelerini tercih edecekleri söylenebilir. Medeni hali bekar ve dul olanların verdiği cevapların temelinde ise akrabalarının Avrupa'da olması ve sosyal medyadan edindikleri kadarıyla sığınmacıların Avrupa'da daha iyi şartlarda yaşadıkları düşüncesi gibi farklı nedenler yatmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların bir başka ülke tercihi durumunda ki veriler.

		Medeni hali		
		Evli	Bekar	Dul(Boşanmış)
Bir başka ülkeye geçmek gibi bir seçeneğiniz olsaydı hangisini tercih ederdiniz?	Amerika	12 %6,6	13 %9	2 %3,8
	Avrupa	72 %39,3	61 %42,4	24 %46,2
	Asya	19 %10,4	21 %14,6	12 %23,1
	Kendi ülkem	80 %43,7	49 %34	14 %26,9
	Total	183 %100	144 %100	52 %100

Tablo 4'te katılımcıların ülkelerine geri dönmeleri durumunda en çok kaygı duydukları sorunların etnik kökene göre nasıl farklılık gösterdiği yer almaktadır. Verilerden de anlaşılacağı gibi Türkmenlerin %40'ı ekonomik açıdan kaygılıyken Arap ve Kürtlerin ise en fazla siyasi baskıyla karşılaşabilecekleri yönünde kaygı taşıdıkları görülmektedir.

Katılımcıların en önemli sorunlarının başında geri dönüş gelmektedir. Bir diğer önemli husus ise ekonomik sorunla karşılaşabilme durumunun etnik kökene göre farklılık gösterdiğidir. Türkmenlerin %40,9'u ekonomik kaygılardan dolayı geri dönmek istemeyecektir. Buna karşılık olarak Araplar ve Kürtler ekonomik kaygı konusunda benzer düşünmektedirler.

Tablo 4. Katılımcıların geri dönüşte en çok kaygı duyduğu konulara ilişkin veriler.

		Etnik Köken			
		Türk	Arap	Kürt	Diğer
Ülkenize geri döndüğünüzde en çok kaygı duyacağınız konu nedir?	Ekonomik	18 %40,9	59 %19,7	7 %20,6	1 %50
	Siyasi baskı	10 %22,7	99 %33,1	13 %38,2	0 %0
	Sosyal baskı	1 %2,3	44 %14,7	7 %20,6	1 %50
	Yaşam koşulları	15 %34,1	97 %32,4	7 %20,6	0 %0
	Total	44 %100	299 %100	34 %100	2 %100

Geçici Koruma kavramıyla beraber belirsizlikleri devam eden Suriyeli sığınmacılar, geçici koruma statüsüyle adeta sınırlandırılmıştır. Genel anlamda bu statüyle eğitim, sağlık, altyapı ve birçok hizmetten faydalanılıyor olsa da özgür bir şekilde seyahat edememektedirler. Bunun sonucunda Gaziantep ilinde yapılan bu çalışma kapsamında geçici koruma altında bulunan sığınmacılara yönelik Türk vatandaşlığına karşı bakış açılarına ait bilgiler elde edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5'te katılımcıların Türkiye'de kalış sürelerine bağlı olarak vatandaşlık verilmesi halinde geri dönüş eğilimleri incelenmiştir. Türkiye'de kalış süresinin uzamasıyla vatandaşlık almalarına rağmen geri dönüş eğilimi gösterip göstermediklerine yönelik bir analizdir. Verilerden anlaşıldığı üzere kalış süresinin uzamasına bağlı olarak fikirlerin değiştiğini görebilmekteyiz.

Tablo 5. Katılımcıların ikamet sürelerine göre geri dönüşe olan bakışlarına ait veriler.

		Türkiye’de ikamet Süresi			
		1 Yıldan az	1-3 yıldır	3-5 yıldır	5 yıl üzeri
Vatandaşlık verilirse geri dönüş ile ilgili düşüncesi nedir?	Hayır	7 %36,8	23 %42,6	69 %50,4	99 %58,6
	Kararsızım	8 %42,1	12 %22,2	38 %27,7	34 %20,1
	Evet	4 %21,1	19 %35,2	30 %21,9	36 %21,3
	Total	19 %100	54 %100	137 %100	169 %100

Tablodan da anlaşılabileceği üzere vatandaşlık verilmesi halinde geri dönüş fikrine bakış açısı olarak en belirgin farkın “hayır” kategorisinde olduğu ve kalış sürelerinin uzamasına bağlı olarak vatandaşlık verilmesi halinde katılımcıların geri dönmeyi istemedikleri görülmektedir. Yani kalış süreleriyle vatandaşlık almaları halinde geri dönme düşünceleri arasında bağlantı söz konusudur. Buradan çıkarabileceğimiz durum ise 5 yıldan fazla Türkiye’de yaşayan geçici koruma altında ki bir sığınmacının, belirli bir yaşam standardına ulaştığından hareketle vatandaşlık alması halinde geri dönüş fikrine sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların öğrenim durumuna göre geri dönüşe ait veriler.

		Öğrenim Durumu			
		Okuma yazma bilmiyor	İlkokul	Ortaokul	Lisans ve lisansüstü
Vatandaşlık verilirse geri dönüş ile ilgili düşüncesi nedir?	Hayır	18 %56,2	36 %52,2	72 %47,1	73 %58,4
	Kararsızım	9 %28,1	17 %24,6	37 %24,2	29 %23,2
	Evet	5 %15,6	16 %23,2	44 %28,8	23 %18,4
	Toplam	32 %100	69 %100	153 %100	125 %100

Vatandaşlık verilmesi durumunda öğrenim durumlarına göre geri dönüş isteklerine baktığımızda Tablo 6’da elde edilen verilere göre okuma yazma bilmeyenlerin %56,2’si hayır %28,1’si kararsız, %15,6’sı ise evet cevabını verdiği görülmektedir. Diğer kategorilerde de durum pek değişiklik göstermemektedir. Genel olarak verilere bakıldığında kararsızları da eklediğimizde zaten %76,8’sinin dönmeyi düşünmediği görülmektedir. Katılımcıların vatandaşlık almaları halinde geri dönüş düşünceleri ile öğrenim durumlarının arasında bağlantı olduğu söylenemez.

Vatandaşlık verilmesi halinde geri dönüş fikrinde aylık ortalama gelirin ne kadar etkili olduğu ve aralarında bir ilişki olup olmadığına bakıldığında ise Tablo 7’deki verileri inceleyebiliriz. Geliri olmayanların geri dönüş isteği geliri olanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Geliri olmayan ve vatandaşlık verilse bile geri dönmeyi düşünenlerin oranı %29,6’dır. Kararsızlarında etkinliğiyle bu oran daha da yükselecektir. Diğer kategorilere de baktığımızda gelir arttıkça geri dönme isteğinin azaldığı söylenebilir. Dolayısıyla

vatandaşlık verilmesi durumunda bile geri dönme fikriyle aylık ortalama gelir arasında bağlantı vardır.

Tablo 7. Katılımcıların aylık ortalama gelir düzeyine göre geri dönüşe ait veriler.

Vatandaşlık verilirse geri dönüş ile ilgili düşüncesi nedir?	Aylık Ortalama Gelir (TL)					
	Geliri yok	1500'den az	1500-3000	3000-5000	5000 üzeri	
	Hayır	11 %40,7	63 %49,6	83 %53,5	32 %56,1	10 %76,9
	Kararsızım	8 %29,6	42 %33,1	32 %20,6	9 %15,8	1 %7,7
	Evet	8 %29,6	22 %17,3	40 %25,8	16 %28,1	2 %15,4
	Toplam	27 %100	127 %100	155 %100	57 %100	13 %100

Tablo 8'deki veriler incelendiğinde ağırlıklı olarak 18-25 yaş aralığında ki katılımcıların %55,7'sinin, 26-40 yaş aralığındaki katılımcıların %51,3'ünün, 41-60 yaş aralığındaki katılımcıların %41,7'sinin, 61 ve üzeri yaş grubundaki katılımcıların ise %58,1'inin vatandaşlık verilmesi halinde geri dönmeyi düşünmediği anlaşılmaktadır. Anlaşılacağı üzere yaş grupları ile geri dönme düşüncesi arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Genel olarak tabloda vatandaşlık almaları durumunda geri dönme isteği olmayanların oranı %52,5'dir. Diğer kategorilerde ise kararsızların oranı %24,3, geri dönme düşüncesi olanların oranı ise %23,2'dir.

Tablo 8. Katılımcıların yaş dağılımına göre geri dönüş eğilimlerine ait veriler.

Vatandaşlık verilirse geri dönüş ile ilgili düşüncesi nedir?	Yaş				
	18-25	26-40	41-60	61 ve üzeri	
	Hayır	68 %55,7	81 %51,3	32 %41,7	18 %58,1
	Kararsızım	21 %17,2	49 %31	16 %23,5	6 %19,4
	Evet	33 %27	28 %17,7	20 %29,4	7 %22,6
	Toplam	122 %100	158 %100	68 %100	31 %100

Özel Bulgular

Cinsiyet ile Geri Dönüş Eğilimi Değişkenleri Arasındaki İlişki

Yapılan Ki-kare testine göre cinsiyet ile vatandaşlık verilmesi durumunda geri dönüşe bakış açısı, savaş sonrası Suriye'den beklentileri, olası bir özerk bölgeye yerleşim fikri, Suriye'nin kuzeyinde oluşturulabilecek bir güvenli bölgeye yerleşme, başka bir ülkeye yerleşme fikri ve barış sağlandığında öncelikleri gibi değişkenler arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla geri dönüş eğilimi ile Suriyeli sığınmacı kadınlar ve erkekler açısından herhangi bir ilişki yoktur.

Yaş ile Geri Dönüş Eğilimi Arasındaki İlişki

Tablo 9'a baktığımızda Yaş ile Suriye'de olası bir barış durumunda beklenti değişkenleri arasında Ki-kare testine göre anlamlılık bulunmaktadır. Katılımcılardan 18-25 yaş grubundakilerin Suriye'de olası bir barış durumunda beklentilerinin daha iyi yönde olduğunu görmekteyiz. Buna karşılık özellikle savaşı deneyimlemiş olan 26-40 yaş grubundakilerin beklentileri daha kötü yöndedir.

Tablo 9. Katılımcıların yaş grubu ile Suriye'de barış sağlanması durumunda nasıl bir beklenti içinde oldukları arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		
	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	23,512 ^a	9	,005
Likelihood Ratio	23,150	9	,006
Linear-by-Linear Association	1,336	1	,248
N of Valid Cases	379		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,66.

Tablo 10'da Suriye'nin Kuzeyinde oluşturulacak bir güvenli bölgenin yaşa göre anlamlılık ifade ettiği görülmektedir. Buna göre Gençlerin (18-25 yaş aralığı) oluşturulacak bir güvenli bölgeye bakış açıları özellikle 26-40 yaş grubundakilere göre çok daha yüksektir. Nitekim Ki-kare yöntemine göre de değişkenler arasında anlamlılık bulunmaktadır.

Tablo 10. Katılımcıların yaş grubu ile Suriye'nin Kuzeyinde Güvenli bölge oluşturulması fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		
	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	28,942 ^a	12	,004
Likelihood Ratio	35,278	12	,000
Linear-by-Linear Association	3,825	1	,050
N of Valid Cases	379		

a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,03.

İlginç bir şekilde Suriye'ye olası bir şekilde en yüksek kaygı düzeyi 26-40 yaş grubundakilere aittir. Savaşı bizzat yaşamış veya görmüş olan bu gruptaki kişiler geri dönüşte siyasi baskı ile karşılaşacağı korkusu yaşamaktadır. Bu durum 18-25 yaş aralığı ile 40 yaş üstü katılımcılarda daha düşük durumdadır. Ki-kare testine göre de bu değişkenler arasında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. Katılımcıların yaş grubu ile Suriye'ye tekrar dönme durumunda kaygı durumları arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	24,919 ^a	9	,003
Likelihood Ratio	26,134	9	,002
Linear-by-Linear Association	7,689	1	,006
N of Valid Cases	379		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,34.

Medeni Hal ile Geri Dönüş Eğilimi Arasındaki İlişki

Medeni hal ile Geri dönüş eğilimi Ki-kare testi ile değerlendirilmiştir. Buna göre Medeni hal ile Vatandaşlık verilmesi durumunda katılımcıların geri dönüş eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Yine diğer sorulara yönelik yapmış olduğumuz analizlerde; *Savaş sonrası ülkelerinden beklenti düzeyi, Özerk bölge yerleşim fikri, Suriye'nin kuzeyinde olası bir güvenli bölge kurulması, Başka bir ülke tercihi ve Barış sağlandığında önceliklerine yönelik* değişkenler arasında yapılan analizlerde herhangi bir anlamlılık tespit edilememiştir. Fakat Medeni hal ile Olası bir geri dönüşte kaygı durumu değişkenleri arasında anlamlılık bulunmaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların medeni halleri ile Suriye'ye tekrar dönme durumunda kaygı durumları arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,053 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	25,770	6	,000
Linear-by-Linear Association	8,459	1	,004
N of Valid Cases	379		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,85.

Katılımcıların medeni hallerine göre geri dönüşte farklı kaygılar yaşadıkları görülmektedir. Özellikle evlilerin ekonomik ve yaşam koşulları açısından kaygıları mevcut iken bekar ve dul katılımcıların siyasi yönden kaygı yaşadıkları görülmektedir. Medeni hale göre kaygılar farklılık göstermektedir. Bu değişkenler arasında Ki-kare testine baktığımızda anlamlılık görülmektedir (Tablo 12).

Öğrenim Durumu ile Geri Dönüş Eğilimi arasındaki İlişki

Katılımcıların eğitim durumuna baktığımızda; olası bir barış durumunda Suriye'den beklenti açısından farklılıklar olduğu görülmüştür. Eğitim durumu arttıkça Suriye'nin geleceğinden duyulan beklentilerin daha yüksek olduğu gözlemlenirken, eğitim seviyesi düştükçe bu beklentiler de olumsuz dönmektedir. Nitekim Ki-kare testinde de değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile olası bir barış durumunda Suriye'den Beklenti durumları arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,775 ^a	9	,005
Likelihood Ratio	25,379	9	,003
Linear-by-Linear Association	3,331	1	,068
N of Valid Cases	379		

a. 1 cells (6,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,81.

Katılımcıların Suriye'de, kendi kültür, ırk, mezhep vb. şartlara bağlı kalınarak oluşturulacak olan Özerk bölge fikirlerine bakış açısı da eğitim düzeyine göre değişmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip bireyler bu fikre büyük ölçüde olumsuz yaklaşırken, eğitim

düzeyi yükseldikçe özerklik fikrine daha sıcak bakıldı görülmektedir. Nitekim Ki-kare testine göre de bu değişkenler arasında anlamlılık vardır (Tablo 14).

Tablo 14. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile Suriye’de oluşturulacak özerk bölge fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		Asymp. Sig. (2-sided)
	Value	df	
Pearson Ki -Square	34,915 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	34,801	12	,001
Linear-by-Linear Association	,963	1	,326
N of Valid Cases	379		
a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,87.			

Yukarıdaki bulguların tam tersi olarak katılımcıların okuma yazma seviyesi yükseldikçe Suriye’nin kuzeyinde oluşturulabilecek bir güvenli bölge fikrine soğuk bakmaktadırlar. Buna karşılık okuma yazma seviyesi düştükçe güvenli bölge fikri daha fazla ilgi görmektedir. Nitekim bu durum Ki-kare testine göre de değişkenler arasında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15. Katılımcıların eğitim düzeyi ile Suriye'nin kuzeyinde kurulacak güvenli bölge fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		Asymp. Sig. (2-sided)
	Value	df	
Pearson Ki -Square	44,921 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	42,535	12	,000
Linear-by-Linear Association	,506	1	,477
N of Valid Cases	379		
a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,12.			

Çalışmada eğitim seviyesi yükseldikçe Suriye’ye geri dönüş eğilimin azaldığı ve Türkiye’de kalma eğilimin arttığı, fakat eğitim düzeyi düştükçe de Suriye’ye geri dönme eğilimin arttığı ve Türkiye’de kalma eğilimin azaldığı görülmektedir. Nitekim bu değişkenler arasında yapılan Ki-kare testine göre de anlamlılık görülmektedir (Tablo 16).

Tablo 16. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile savaş sonrası Suriye'ye geri dönüş eğilimi arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

	Ki -Square Tests		Asymp. Sig. (2-sided)
	Value	df	
Pearson Ki -Square	21,724 ^a	6	,001
Likelihood Ratio	20,992	6	,002
Linear-by-Linear Association	7,502	1	,006
N of Valid Cases	379		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,99.			

Ana Dil ile Geri Dönüş Eğilimi Arasındaki İlişki

Dil, kültürel mesafenin göstergesi arasında değerlendirilmektedir. Konuşulan anadil bazlı olarak baktığımızda özerk bölgenin oluşmasına genel anlamda sıcak bakılmamaktadır. Bu durum Türkçe, Arapça ve Kürtçe konuşanlar arasında farklılık göstermemektedir. Nitekim

Ki-kare testine baktığımızda bu durum %99 güven aralığında anlamlılık arz etmektedir (Tablo 17). Dolayısıyla Özerk Bölge ile Anadil arasında bir ilişki söz konusu değildir.

Tablo 17. Katılımcıların ana dil ile özerk bölge fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	29,653 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	26,620	8	,001
Linear-by-Linear Association	,234	1	,629
N of Valid Cases	379		
a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,87.			

Çalışmada Ana dile göre olası bir barış durumunda Suriye'ye dönme eğilimi ciddi anlamda farklılık göstermektedir. Örneğin Türkçe konuşanlar çok yüksek oranda geri dönmeyi düşünmezken, Arapça konuşanlarda Suriye'ye dönme eğilimi orta düzeyde, Kürtçe konuşanlarda ise Suriye'ye geri dönme eğilimi çok yüksek düzeydedir. Kürtçe konuşanlar Türkiye'de kalmayı düşünmezken, Türkçe konuşanlar büyük ölçüde Türkiye'de kalma eğilimindedir. Bu değişkenler arasında Ki-kare testinde de anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 18).

Tablo 18. Katılımcıların ana dil ile Suriye'ye geri dönüş eğilimi arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	17,920 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	17,860	4	,001
Linear-by-Linear Association	13,928	1	,000
N of Valid Cases	379		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,99.			

Ayrıca Ana dil değişkeni ile güvenli bölge fikri, savaş sonrası ülkelerinden beklentileri, savaş sona erdiğinde öncelikleri, bir başka ülke tercihleri değişkenleri arasında yapılan Ki-kare testine göre anlamlılık görülmemiştir.

Meslek Grubu ile Geri Dönüş Eğilimi Arasındaki İlişki

Çalışmada Katılımcıların meslek gruplarındaki farklılık ile farklı şekillerdeki geri dönüş eğilimleri arasındaki ilişki de ele alınmıştır. Özellikle vatandaşlık verildiği takdirde Esnaf, Memur ve İşçi grubunda bulunanların Türkiye'de kalmaya eğilimli olduğu buna karşılık işsizlerin vatandaşlık verilmesi durumunda da geri dönmeye eğilimli oldukları görülmektedir. Nitekim bu değişkenler arasında yapılan Ki-kare yöntemine göre de değişkenler arasında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 19).

Tablo 19. Katılımcıların meslek grubu ile vatandaşlık verildiği takdirde Suriye'ye geri dönme isteği arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	25,023 ^a	8	,002
Likelihood Ratio	27,064	8	,001
Linear-by-Linear Association	14,190	1	,000
N of Valid Cases	379		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,73.			

Katılımcıların verdikleri cevaplara genel anlamda bakıldığında özerk bölgeye yerleşim fikrinin olumlu karşılandığı görülmektedir. Nitekim meslek grubu ile özerk bölgeye yerleşim fikri değişkenleri arasında yapılan Ki-kare testine göre aralarında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20. Katılımcıların meslek grubu ile özerk bölge fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	44,332 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	46,870	16	,000
Linear-by-Linear Association	,565	1	,452
N of Valid Cases	379		

a. 4 cells (16,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,60.

Meslek grubuna göre katılımcıların geri dönüş ile ilgili farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Belli bir kazanca ve mesleğe sahip bireyler kurulu olan düzenlerini bırakıp gitmeyi düşünmemektedir. Nitekim bu iki değişken arasında yapılan Ki-kare testine göre anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 21).

Tablo 21. Katılımcıların meslek grubu ile barış sağlandığında geri dönüş fikri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	41,018 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	40,751	8	,000
Linear-by-Linear Association	,004	1	,953
N of Valid Cases	379		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,43.

Geri dönüşte ki kaygıların meslek grubuna göre bakıldığında anlamlı farklılığın işçi kategorisinde bulunan “siyasi baskı” seçeneği oluşturmaktadır. Nitekim meslek grubu ile Geri dönüşte kaygı durumu değişkenlerine bakıldığında Ki-kare testine göre aralarında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 22).

Tablo 22. Katılımcıların meslek grubu ile geri dönüşte kaygı durumu arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	30,556 ^a	12	,002
Likelihood Ratio	31,718	12	,002
Linear-by-Linear Association	1,668	1	,197
N of Valid Cases	379		

a. 1 cells (5,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,06.

Aylık Ortalama Gelir ile Geri Dönüş Eğilimi arasındaki İlişki

Aylık ortalama gelir ile geri dönüşe yönelik değişkenlerin bulunduğu c bölümüne bakıldığında vatandaşlık verilse de geri dönüş fikri, özerk bölgeye yerleşim fikri, güvenli bölge fikri, ülkelerinden beklentileri ve başka ülke tercihi değişkenleri arasında Ki-kare testine göre anlamlılığa rastlanılmamıştır.

Kalış Süresi ile Geri Dönüş Eğilimi arasındaki İlişki

Sığınmacıların Türkiye’de kalış süreleri hem entegrasyon hem de geri dönüş eğilimleri açısından son derece önemlidir. Çalışmada katılımcıların ağırlıklı olarak barış sağlandığında önceliklerinin Türkiye’de kalmak istedikleri görülmektedir. Bununla beraber Türkiye’de kalış süreleri arttıkça net bir şekilde sığınmacıların geri dönmeyi düşünmedikleri göze çarpmaktadır. Nitekim bu iki değişken arasında yapılan Ki-kare testine göre değişkenler arasında anlamlılık bulunmaktadır (Tablo 23).

Tablo 23. Katılımcıların Türkiye’de kalış süresi ile barış sağlandığında öncelikleri arasındaki ilişkinin anlamlılık durumu.

Ki -Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki -Square	25,656 ^a	8	,001
Likelihood Ratio	25,894	8	,001
Linear-by-Linear Association	12,220	1	,000
N of Valid Cases	379		

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,37.

SONUÇ

Katılımcıların geri dönüş eğilimi de profillerine göre değişiklik göstermektedir. Genel manada ırksal ve anadile bağlı olarak Araplar ve Kürtler geri dönüş eğilimine daha sıcak bakarken, Türkmenler geri dönüş eğilimine sıcak bakmamaktadır. Örneğin Kürtler özerk bölge ve barış sağlandığında Suriye’ye geri dönme konusuna daha sıcak bakmaktadır. Bunları Araplar takip ederken, Türkler de ise bu durum çok düşüktür. Genel anlamda ise geri dönüş eğilimi son derece düşüktür. Bununla birlikte özellikle yaş grubuna bağlı olarak geri dönüş eğiliminin ciddi farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Katılımcıların yaşı küçüldükçe geri dönüş eğilimi de düşmektedir. Nitekim genç katılımcıların büyük bir kısmı Türkiye’de de kalmayı istememekte ve özellikle Avrupa’ya gitmeyi düşünmektedirler. Buna karşılık geçmiş ile bağları daha kuvvetli olan 40 yaş üstü geri dönüşe daha sıcak bakmaktadır. Aynı farklılığı meslek gruplarında da karşımıza çıkmaktadır. esnaf ve kamuda çalışanlar kalıcı olma eğiliminde iken, işsiz ve diğer gruptakiler geri dönmeye ve başka ülkeye geçmeye daha fazla ilgi göstermektedir. Her ne kadar aylık gelir ile geri dönüş eğilimi arasında bir ilişki var ise de ilginç şekilde herhangi bir anlamlılık göstermemektedir.

Katılımcıların geri dönüş eğilimi genel anlamda ise (% 23,2) oldukça düşüktür. Her ne kadar bunların bir kısmı başka ülkelere geçmeyi düşünüyor olsa da mevcut şartlar göz önüne alındığında bu sığınmacıların büyük ölçüde kalıcı olacağı görülmektedir. Dolayısıyla başta Gaziantep ve diğer sınır iller olmak üzere Türkiye genelinde sığınmacıların entegrasyonunun daha da önemsenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Suriyeli sığınmacılara kalıcı gözüyle bakılmalı ve buna göre program, proje ve politikalar geliştirilmeli ve entegrasyonun önündeki engeller ortaya konulmalıdır.

Öncelikle kamuoyunda ilk zamanlar sığınmacıların geri dönecekleri düşüncesi hâkim ise de zamanla yerini kalıcılığa bırakmıştır. Ancak Türkiye hükümetinin Suriye hükümetine karşı tutumu ve sığınmacıların statüsü nedeniyle yıllardır herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. Lokal açıdan ise Suriyeli sığınmacıların kendi etnik pazarlarını oluşturmaya başladığı bir il

merkezinde kutuplaşmanın artmaması mümkün değildir. Bu sebeple merkezi çözüm anlayışı yerine yerel yönetimlere, sığınmacıların entegrasyonu konusunda mevzuat düzenlemesine gidilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abacı, C. (2016). *Suriye Kaynaklı Göçün Türkiye'nin Göç Politikalarının Kurumsallaşması Üzerinde ki Etkisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aktaş, M. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Tesam Dergisi*, 2(2), 197-219.
- Aziz, A. (2008). *İletişime Giriş*. Aksu Yayınları, İstanbul .
- BBC. (2011, 06 08). *BBC News Türkçe*. https://www.bbc.com/turkce:https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110608_syria_refugees_update_3 adresinden alınmıştır.
- Erder, S. (2018). *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye: Türkiye'de Değişen İskan Politikaları*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*. KONRAD, Ankara.
- Hürriyet. (2021, Mayıs 02). *Hürriyet Pazar*. <https://www.hurriyet.com.tr:https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/turkiyedeki-suriyelilerin-gonullu-bir-sekilde-geri-donme-ihimalleri-yok-41801416> adresinden alınmıştır.
- İçduygu, A., & Ayaşlı, E. (2019, 2 11). *Mirekoç*. Mirekoç Web Sitesi: https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf adresinden alınmıştır
- Kamiloğlu, C. (2021, 06 18). *VOA Türkiye*. VOA Türkiye Web Sitesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-multeci-kabulunde-son-yedi-yildir-dunya-zirvesinde/5934419.html> adresinden alınmıştır
- Kunz, E. (1981). Exile and Resettlement: Refugee Theory. *The International Migration Review*, 15(1/2), 42-51. <https://www.jstor.org/stable/2545323> adresinden alınmıştır
- Paydak, A. (2012). *Küreselleşme ile DEĞİŞEN Göç Kavramı: Yasadışı Göç ve Türkiye'de Adana İli Örneği*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sabah. (2017, 1 24). Sabah Web Sitesi: <https://www.sabah.com.tr/egitim/dis-goc-nedenleri-ve-sonuclari-nelerdir-3856514> adresinden alınmıştır.
- Sönmez, M. E. (2015). A Study on Relationship of Syrian Immigrants in Turkey and Their Tendency of Returning Home. Turkish Migration Conference 2015 (s. 8-15). Prague, Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings. Transnational Press London. London.
- Sönmez, M. E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceği, TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 13-14 Ekim 2016, Ankara.
- Sönmez, M., & Adıgüzel, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacı Algısı: Gaziantep Şehri Örneği, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 16(3), 797-807.

-
- Sönmez , M., & Ayık, U. (2020). Sınır İllerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların Sosyal, Ekonomik ve Nüfus Yapıları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 64-75.
- Stouffer, S. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *Amerikan Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Tekir, S. (2019). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Sivil ve Askeri Mülteciler Meselesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 227-256.
- Tümtaş, M. S. (2018). Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(37), 26-47.
- Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.